ת ב א

א. בתחלת פרשתנו, בפ' מקרא בכורים, נאמר[1]: "וענית ואמרת . . ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם . . ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה . . ויבאנו אל המקום הזה".

והנה הטעם שבהבאת הבכורים מזכיר המביא ב' ענינים אלו — "ארמי אובד אבי" (בכוונה להדגיש הצלתו מלבן[2]) וירידת בנ"י למצרים וגאולתם מגלות זו — נראה בפשטות, שזהו שבח והודאה להקב"ה על חסדים אלו, שהציל הקב"ה את אבותינו מ־להיות "אובדים" וכלים ע"י לבן וב־גלות מצרים וכו', עד שהביאם אל ארץ "זבת חלב ודבש" — והודאה זו שבדבור מתבטאת גם במעשה: הבאה מ"ראשית פרי האדמה" בכורים להוי'.

אמנם צ"ל: אם הטעם הוא בכדי להזכיר "חסדי המקום"[3] שעשה ל־אבותינו החל מ"ארמי אובד אבי" עד ביאתם אל הארץ — מדוע אינו מזכיר אלא ב' חסדים אלו (ההצלה מלבן והגאולה ממצרים) ולא שאר הנסים והחסדים*[3a] שעשה הקב"ה עמהם קודם שהביאם לארץ: קרי"ס, מלחמת עמלק; וכן החסדים שבמדבר: המן והבאר וכו' — כי הלא הם שעמדו לאבותינו להיות חיים וקיימים בלכתם מ' שנה במדבר ("הגדול והנורא"), לבוא אל הארץ הזאת ולהביא מפירו־תי' בכורים?! ובדוגמתם עוד חסדים, כמו "אשד הנחלים"[5], מלחמת סיחון ועוג וכו'.

ואף את"ל דשאני ההצלה מיד לבן ומגלות מצרים שהם חסדים עיקריים וכלליים, שבהם ועל ידם הציל הקב"ה את אבותינו ואת כל בנ"י מכליון ואבדון גמור[6]; משא"כ שאר החסדים

---

1) כו, ה־ט.

2) ראה תרגום יונתן: "ושזבי' מימרא דה' מן יד[ו]" וראה לקמן הערה 12.

3) פרש"י כו, ה. משא"כ לכמה משאר מפרשי התורה.

וי"ל שהטעם שרש"י אינו מפרש כהראב"ע ((כשהי') ארמי אובד (הי') אבי (יעקב)* "והטעם כי לא ירשתי את הארץ מאבי כי עני הי' כאשר בא אל ארם, גם גר הי' במצרים והוא הי' במתי מעט כו' ואתה

*) עד"ז פי' בספורנו (ראה בפנים ההע־רה). וברשב"ם פי', שארמי אובד קאי על אברהם. ובת"א (וראה גם תרגום יונתן) הוא כפרש"י שארמי הוא לבן. וראה רא"ם וגו"א בפרש"י.

ה' הוצאתנו מעבדות ותתן לנו ארץ טובה") או כהספורנו (שיעקב לא הי' לו בית מושב ולכן לא הי' מוכן להעמיד גוי ראוי לרשת ארץ ואחר שהי' לגוי לא הי' ראוי לקבל מתנה שהי' תחת עבדות (מצרים) ומה ש־קנה עבד קנה רבו כו' עי"ש), כי לפירושים אלה — אין נפק"מ כלל פרטי קושי השעבוד וכו', משא"כ לפירש"י הרי"ז מגדיל "חסדי המקום".

*3) ולהעיר מפרש"י שלח יג, ל. הפיוט דיינו שבהגדה. ועוד.

4) ובפרט לפי מש"כ מפרשי רש"י (רא"ם וגו"א ושפ"ח) שמה שאומר ארמי אובד אבי גו' הוא רק כדי להזכיר חסדי המקום, אבל אינו שייך לכאן, שלפי"ז תמוה ביותר למה נקט דוקא חסדים אלו.

5) חקת כא, טו. ובפרש"י שם.

6) או בל' רש"י (בפסוק זה בנוגע למצ־

והנסים הנ"ל, שהנם כמו המשך של נסים פרטים והסתעפות של החסד דיציאת מצרים בכדי להביאם לארץ — שאין הנס דיצי"מ בשלימותו מבלי הנסים שבאו אחריו: קרי"ס, המן והבאר וכו' [7] — הרי עדיין קשה [8]: למה אינו מזכיר בהודאת הבכורים את החסד שנעשה ליעקב ובניו בין הזמן ד"ארמי אובד אבי" והזמן ד"וירד מצרימה", ושהי' בו הצלה עיקרית וכללית: הצלת יעקב ובניו מיד עשו ואנשיו [9] (שע"ז אמר יעקב אבינו בתפלתו "הצילני נא וגו' והכני אם על בנים" [10]) ?

ומכיון שקושיא זו היא ב"פשוטו של מקרא" — הרי תמוה: מדוע אין (רמז ל)ישוב קושיא זו בפרש"י, ש־ עניינו כידוע לבאר וליישב כל דבר הקשה והדורש ביאור ב"פשוטו של מקרא"? ומזה גופא ההכרח, שאין זו קושיא מעיקרא, והענין מובן ומתבאר בפשטות כ"כ עד שאין צורך לרש"י לפרש זה אפילו לבן חמש למקרא (או שמובן התירוץ ממה שפרש"י לפנ"ז) [11].

ב. והנה בישוב קושיא זו הי' אפשר לומר לכאורה דמה שאינו מזכיר מביא הביכורים גם את החסד דהצלת יעקב מעשו, הרי זה מפני שלא הי' באופן של הצלה מצרה שבאה בפועל ובמעשה (כ"א מסכנה הצפוי' במחשבה), שהרי בפועל לא עשה עשו שום מעשה רשע ליעקב [12].

רים) "ועוד אחרים באו עלינו לכלותינו". משא"כ ברוב נסים הנ"ל.

7) בנוגע להחסדים שבמדבר המן והבאר וכו' הי' אפשר לתרץ (בדוחק) שהטעם דלא חשבן לפי שזה הי' מזכיר (גם) חטא ה־ מרגלים שרק ע"ז הוכרחו להיות מ' שנה במדבר, והוצרכו כל הזמן להחסדים הנ"ל (אף שגם קודם חטא המרגלים הי' המן והבאר וכו'). ועד"ז י"ל במלחמת עמלק (ראה פרש"י בשלח יז, ח). ובנוגע לקרי"ס הי' אפ"ל שזה ה"ה הסיום של "ויוציאנו ה' ממצרים" — האותות ומופתים דיצי"מ, ונכלל בזה (אף דע"פ הספרי — הועתק בההגדה ש"פ — כל הפרטים שבזה רחשיב קרא: "ביד חזקה וגו' ובמופתים" כולם היו בארמ"צ).

8) נוסף לזה עדיין יוקשה בנוגע "אשד הנחלים" שגם אז "באו עלינו לכלותינו" (ראה פרש"י חקת שם).

9) וכן הנס ד"ויהי חתת אלקים וגו' ולא רדפו" שע"ז ניצולו מ"ונאספו וגו' ונש־ מדתי אני וביתי" (וישלח לה, ה. שם לד, ל).

10) וישלח לב, יב.

11) בתו"ת כאן, דהשייכות דהזכרה זו דיעקב ולבן להבאת בכורים, כי בא לתאר חסדי ה' מנתינת הארץ לבנ"י, דעפ"י הטבע לא הי' יכולת לבנ"י לכבוש ולרשת הארץ כי בכדי לכבוש וכו' צריך להיות במצב איתן כו'. משא"כ עם ישראל היו חסרים הנ"ל שלא הי' מצבם איתן כו' מחמת ההר־ פתקאות שבבית לבן ואח"כ מה שעבר עליו מירידתו למצרים כו'. אבל עפ"ז קשה ביותר למה לא מזכיר מה שברח מעשיו שמחמת זה הי' מסולטל ונטרד (כמו שכתב בעצמו שם לפנ"ז). וגם היותם מ' שנה נעים ומטול־ טלים כמדבר.

12) וזהו גם הטעם שאינו מפרט הצלתו מלבן כ"א "אובד אבי", כי רק "חשב ל־ עשות" רעה, משא"כ הגאולה ממצרים מז־ כירה ובפרטיות, כי כו"כ חסדים בהגאולה ובאופן הגאולה (ראה רא"ם וגו"א).

בדברי דוד כאן, שאינו נזכר החסד בה־ צלתו מלבן, כי החסד הוא בזה שלא הניחם לסבול עול גלות בארם אצל לבן, כ"א "וירד מצרימה" במצרים "וגותן טעם דידע הקב"ה שאצל לבן לא הי' כלל תקומה להם כי הוא ביקש לעקור הכל . . ובמצרים לא הי' כן". אבל מלשון רש"י "מזכיר חסדי המקום",

ואף שגם לבן לא הוציא את מחשבתו הרעה אל הפועל, בכ"ז הרי זה כאילו נתקיימה מחשבתו בפו"מ, דמכיון "ש־חשב לעשות — חשב לו המקום כאילו עשה שהאומות עו"כ חושב להם הקב"ה מחשבה כמעשה" כפרש"י, ולכן אומר המביא "ארמי אובד אבי"; משא"כ עשו, שישראל מומר הי' [13], אין מחשבתו הרעה נחשבת כמעשה, ומכיון שבפועל לא עשה את אשר זמם לעשות ואי"ז אלא ביטול דעה שהיתה "בכח", לכן אינו מזכיר הצלה זו ביחד עם ב' הענינים שבאו ב־מעשה (או — כמעשה).

אולם אאפ"ל כן (נוסף לזה שלא מצינו במשמעות הכתובים, על פי פשש"מ, שעשו הי' לו דין ישראל מומר; ובנוגע להאבות בכלל, אין הוכחה מפשטות הכתובים שחל עליהם הגדר והדין של ישראל כפי שהוגדרו בו בנ"י לאחר מ"ת [14]) דממ"נ:

אם נאמר שיש להזכיר בהודאת הבכורים רק אלה החסדים דהצלת אבותינו מצרה וסכנה מעשית (וע"ד שהי' במצרים: "וירעו אותנו המצרים ויענונו וגו' ויוציאנו וגו' "), א"כ לא הו"ל לומר גם "ארמי אובד אבי" מאחר שסוף־סוף לא הגיע מזה "לאבי" (ליעקב אבינו) שום רעה בפו"מ [15] —

דהרי מידה זו של מחשבה כמעשה נוגעת רק לגודל חטאו ועונשו של לבן, אבל אין בזה נפק"מ בנוגע ליעקב, דבין כך (שחשבה כמעשה) ובין כך (שאינה כמעשה) לא נגע בו לבן לרעה.

אלא — לאידך גיסא — שצ"ל, שאעפ"י שסכנת האבדון מידו של לבן לא היתה אלא בכח ובמחשבה, בכ"ז שפיר קורא המביא "ארמי אובד אבי" והר"ז בכלל "חסדי המקום" — א"כ הו"ל להמביא להודות ג"כ על החסד שעשה הקב"ה ליעקב אבינו בהצלתו מיד עשו.

המורם מהנ"ל: עכצ"ל שב' חסדים האמורים בכתוב יש להם שייכות מיוחדת למצות בכורים, מה שאינה בכל שאר החסדים.

ג. והביאור בזה:

במצות בכורים לא נתחייבו בנ"י אלא לאחר שבאו לארץ וכבשוה והת־יישבו בה, כמו שפרש"י [16] ("וירשת וישבת בה" —) "מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו את הארץ וחל־קוה".

מזה מובן שמצוה זו דהבאת בכורים אינה רק הודאה על עצם נתינת ה־ארץ מהקב"ה לבנ"י, כ"א גם (ובעיקר)

ובד"ה שלאח"ז בנוגע למצרים "ועוד אחרים באו עלינו לכלותינו" משמע שהצלה מלבן הוא חסד בפ"ע ובדוגמת החסד דמצרים.

13) קדושין יח, רע"א.

14) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 143 ואילך.

15) דהרי לפרש"י פי' ארמי אובד אבי הוא מה שביקש לעקור את הכל כשרדף אחרי יעקב (שאז לא נעשה בפועל שום רעה ליעקב) ולא בהזמן * שיעקב הי' אצל לבן שאז: "ביום אכלני חרב וקרח בלילה . . ותחלף את משכורתי גו' " (ויצא לא, מ־מא).

16) בריש פרשתנו.

---

*) וע"ד פירוש שאר מפרשי התורה — ראה לעיל הערה 3.

עבור זה שבאו אל הנחלה בהתיישבות קבועה בה, כי רק אז היא מביאה אותו הטוב ששמח בו — ובכורי פירותי, מביאים להי' [17].

ומכיון שתכלית ענין הבכורים היא תודה להוי' על חסדו וטובו שנתן לנו "את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש" לשבת בה בקביעות ולאכול מפרי, ולשבוע מטובה — לכן, בכדי להדגיש גודל החסד הזה, מזכיר ה־ מביא ג"כ (רק) דוגמתם — את "חסדי המקום" שנעשו לאבותינו בעת היותם במקום קבוע ושבמקום ההוא לא הגיע להם שום טוב, כ"א אדרבא — בו עמדו לכלותם ולאבדם (תכלית הרע), והקב"ה עשה עמהם חסד והצילם — עד ש"ויביאינו אל המקום הזה", וניתן להם טוב הבא מהמקום עצמו ותכ־ לית [18] טוב זה.

וזהו שמזכיר דוקא את "חסדי המקום" שנעשו לאבותינו בארם [19]

---

17) ולכן חובת הבאת בכורים היא רק כשהפירות והאדמה שממנה גדלו הם שלו (ראה בכורים פ"א מ"א־ב. ירושלמי שם פ"א ה"ו. רמב"ם הל' בכורים פ"ב ה"י ואילך).

18) ולא "כל הפירות חייבין בביכורים" (רש"י כו, ב), ועל כיו"ב אומרים (סושו"ע אדה"ז חאו"ח סר"ז — דנוסף על "חסרונם" יש גם) "להחיות בהם נפש כל חי" — היפך מן הקצה אל הקצה ד"אובד". וראה לקו"ת בתחלתו (ד"ה ראו כי פ"ב)

19) ואף ש"לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב", הרי:

א) כל זה הי' מעבר לגל שהקימו יעקב ולבן — בחלקו של לבן הארמי וכמש"נ (ויצא לא, גב) "תעבור אלי",

ב) ועיקר — לבן בקש לעקור כו' כאשר הוגד לו כי ברח יעקב — היינו 1) כאשר

ובמצרים, כי במקומות אלו ישבו אבותינו באופן קבוע ("עשרים שנה" בארם ורד"ו שנה במצרים [20]);

ויומתק ג"כ הטעם שמתחיל את הודאתו ב"ארמי אובד אבי — וירד מצרימה", בכדי להדגיש, כנ"ל, שמצד המקומות עצמם של ארם ומצרים היתה צפוי' להם סכנת כליון ואבדון, אלא שהקב"ה בחסדו הצילם וגאלם, עד שהביאם אל המקום שהוא עצמו מלא ברכת הוי'.

משא"כ הצלתו של יעקב מעשו, שבאה בעת המצאו בדרך; ועד"ז ב־ שאר החסדים שנעשו לבנ"י בלכתם במדבר (וגם כי הוא בעצם אינו מקום ישוב לבנ"א), הרי הם חסדים שאינם בדומה לההודאה להוי' שבהבאת ה־ בכורים, כנ"ל.

ד. בפנימיות הענין י"ל:

מבואר באוה"ת [21] בענינה של מצות הבאת בכורים: פרי האילן הוא בחי' הנשמה שנתלבשה בגוף, ומצות בכו־ רים היא לקשר ולחבר בחי' הנשמה שלמטה בשרשה שנק' בכורים העל־ יונים, כמ"ש [22] כבכורה בתאנה ראיתי אבותיכם. ומבאר שם ש(ב' ענינים בזה: הבאת בכורים היא העלאה

הי' בארם, ואז נחשב לו כמעשה, כנ"ל. 2) מפני שברח מארם, ה"בקש" שייך ל־ "מקום".

20) ועפ"ז יומתק מה שעיקר האריכות בהפרשה היא בגלות ובאולת מצרים, כי שם הי' ישוב עיקרי — כמה דורות במשך כל חייהם.

21) פרשתנו ע' תתרמ ואילך.

22) הושע ט, יוד.

ממטה למעלה, ו)הקריאה של פרשת הבכורים היא המשכת אלקות מלמעלה למטה, דהיינו להמשיך בחי' בכורים של הנשמה ממעלה למטה, שיתחבר ויאיר בחי' הנשמה שלמע', בהנשמה המלובשת בגוף.

ועפ"ז יש לבאר שזהו הטעם שב־קריאת הפרשה של בכורים מוזכרים ב' הענינים: לבן ומצרים, כי שניהם (בשני ענייניהם: הירידה לשם וה־יציאה) היו בבחי' חסד והמשכה מל־מעלה למטה: "ויצא [23] (ונמשך) יעקב מבאר שבע (מלמעלה מעלה) וילך חרנה (למטה מטה)" וביציאה משם "וישכם לבן בבוקר" — בחי' "לבן" בקדושה "הוא בחי' לובן העליון מקור החסדים ועל לבן כתיב [24] "וישכם לבן בבקר", שבכל יום מתגבר ונמשך אור החסד עליון . . ויעקב הלך לדרכו להמשיך בחי' לובן העליון הנ"ל למטה מטה" [25]. ועד"ז בירידה למצרים, ועוד לפני זה: ואת יהודה שלח . . להורות לפניו — לתקן לו בית תלמוד [26]

23) ראה בדרושי רבותינו נשיאינו לר"פ ויצא.

24) ויצא לב, א.

25) תו"א ויצא כג, א. וראה גם שם כד, ב. קיז, סע"א.

ועפ"ז תובן שייכות פ' בכורים לחודש אלול * (ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב) כי יש התגלות דבחי' לבן — לובן העליון (גם) באלול והוא, בחי' י"ב מזה"ר שבחודש אלול (אוה"ת ס"פ ויצא — בראשית (כרך ה') תתסט, כ ואילך).

26) ויגש מו, כת. פרש"י שם.

*) ראה גם מהרש"א (ברכות ו, א) לענין את ה' האמרת היום גו' (ואח"כ) וה' האמירך היום שבפרשתנו (כו, יז־יח) ש־הוא ע"ד אני לדודי ודודי לי — ענינו של חודש אלול (ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתרנז־ח. ובארוכה לקו"ש ח"ט ע' 162 ואילך).

ולאח"ז יצי"מ שהי' מצד חסד הוי' שנגלה עליהם ממה"מ בכבודו ובעצמו וגאלם [27].

ועפ"ז י"ל ביינה של תורה שב־פרש"י מה שפי' "מזכיר חסדי ה־מקום", דלכאו' (א) המדובר כאן הוא בהצלת יעקב מלבן ויצי"מ שהם נסים גדולים ולא חסדים בלבד, והול"ל [28] נסי המקום; (ב) למה נאמר "חסדי המקום" ולא "חסדי הוי'"?

וע"פ הנ"ל י"ל שבפרש"י נרמז הטעם שמזכירין ב' ענינים אלו ב־פרשת בכורים, כי ענין קריאת פ' בכורים הוא בחי' "חסד" — המשכת אלקות — ב"מקום" דוקא [29], ולכן מז־כיר ענין ההצלה מלבן ויצי"מ שהם בחי' "חסדי" הוי' הנמשכים ב"מקום" (קבוע) כנ"ל.

ה. ההוראה מזה בעבודת האדם: אין להאדם להסתפק בעבודתו ועלייתו בתורה ותפלה, שעי"ז הוא מתעלה ומת־

27) ועד שכל חודש האביב (ניסן) הוא בחי' חסד (ראה זח"ב (נא, ב), שאותי' כסדרן הוא בחי' חסד, ושם (קפו, א) שחדש האביב הוא אותי' כסדרן משא"כ תשרי). לקו"ת להאריז"ל פ' ויצא ד"ה ענין הז' כוכבי לכת. ד"ה החדש הזה (ש"ת, פ"ח. ועוד).

28) ע"ד "הוי' נסי" (בשלח יז, טו. ועיין ברש"י שם: הקב"ה עשה . . שעשה המקום ה' הוא נס שלנו. ואכ"מ).

29) וי"ל שנעשה זה ע"י ש"חסדי" (— ז"א — נמשכים ונעשים "חסדי") "המקום" (מל').

קשר להוי', אלא צריך ג"כ שימשיך אלקות למטה וגם בדברי הרשות וב־ המובחרים שבהם; והיינו, לא רק ש־ עניני הרשות לא יתפסו שום מקום אצלו מחמת דביקותו בהוי', אלא שגם בעניני הגשמיים שמתעסק בהם ב־ אופן של קביעות וכו' ימשיך בהם אור וגילוי אלקי עד שיהפכם לטוב ולקדושה ממש (שזה צ"ל „מראשית פרי" דוקא — מן היפה[30] הנאה והטוב), שבזה הוא משלים תכלית הכוונה בברה"ע: לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

(משיחת ש"פ תבא תשל"ב)

---

30) רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח. ועיין שינוי הל' בשו"ע יו"ד סו"ס רמ"ח.